

שבת טיש

מתוך סדרת ספרי "שבת טיש"

ספורים ואגדות פנינים ופרפראות מדות והליכות

פנינים

ולקחת מראשית כל פרי האדמה (כו, ב) - אמרו חז"ל על המביא בבורים, שהיורד לתוך שדהו ורואה תאנה שבפירה, בורך עליו גמי לסמן, ואומר הרי זו בבורים. והדבר נדרש על דרך התשובה, כי כאשר אדם יורד לתוך שדהו, דהינו לבדק נכחי נפשו ופרטי מעשיו, ורואה תאנה שבפירה זו מחשבה רעה ועלול לעבר על רצון ה', בורך עליו גמי. נוסריקון גדלים מעשי הו"ה, ואומר הרי זו בבורים, וזו בגימטריה אהבה, להזכיר כמה גדלים מעשי ה' וכמה הוא משגיח על כל בראיו מתוך אהבה לכל אחד כבן יחיד, וזה יהיה לו לסמן שלא ישוב לבסלה עוד. (ה'שר שלום' מבעלזא)

ושמחת בכל הטוב (כו, יא) - מפרש רש"י, מבוא דרשו חז"ל שאין קורים מקרא בבורים אלא בזמן שמחה, מעצרת ועד חג, שאדם מלקט תבואתו ופרותיו ויינו ושמןו, ורמז לזה בתבת ושמח"ת, שהיא נוסריקון מעצרת ועד חג, שאדם מלקט תבואתו מפרותיו שמנו ויינו, מביא וקורא. (תולדות אברהם יצחק)

ברוך אתה בראך (כו, ו) - נוסריקון בית אשר כלים, שעל שלשתם אמרו חז"ל שהם מרחיבים דעתו של אדם כאשר הם נאים, ועליהם נאמר הנה כיינך יברך גבר. (החיד"א)

והיו חייך תלאים לך מנגד (כח, טו) - מנגד נוסריקון מן א"ד, דהינו שבימי הגלות, תהיה תלויה כל החיות של ישראל באותיות א"ד, שאותן דרשו חז"ל גמל דלים, דהינו שחיותם תלויה בצדקה ומעשי חסד. (דגל מחנה יהודה)

ולא ינתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמע (כט, ג) - מרמז לחדש אלול שבו נקראת הפרשה, שהיא נוסריקון אזנים לשמע ועינים לראות ולב לדעת, שהוא הסדר הנכון לשוב בתשובה, בתחלה יש להטות אזניו לשמע דברי תוכחה, ואחר כך עינים לראות, באחת להביט על השגחת הבורא ונגלותו ובשניה להביט בשפלות עצמו, ואחר כך לב לדעת להביר בעמק הלב את חסדי ה' יתברך. אך משה הוכיח את ישראל, בדרך לא זו אף זו, כי לא רק שאין לכם לב לדעת, אלא גם לא עינים לראות ואזנים לשמע. (אבן שלמה)

ספורים בפרשה

וענית ואמרת לפני ה' אלקיך (כו, ה)

אחד ממקרי ה"בית ישראל" מגור, שגר מכתב בקשה לאדם מסים, ואחר שהלה מלא את מבקשו, בקש להודות לו בעל פה. תמה הרבי בפניו: "את בקשתך שגרת בכתב, ולהודאתך אתה מסתפק בעל פה"? והוסיף: "וראיה יש לי מהתורה, שעל ההודאה להיות לפחות כמו הבקשה. שהרי בבבורים נאמר 'וענית ואמרת' ומפרש רש"י לשון הרמת קול. והדבר תמוה, שהרי חז"ל אסרו להגביה קול בתפלה? אלא כיון שהבבורים באים בהקשר הטוב, ובשעת הבקשה צועקים לה', לכן גם על ההודאה להיות לפחות כמוה..."

גם כל חלי וכלימכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת (כח, טא)

בבבורים של רבי יואל מסטמר בירושלים בשנת תרצ"ב, התפלל באחד מבתי המדרשות בעיר, וכאשר הגיע שליח-הצבור לסוף חזרת תפלת העמידה, נשמע לפתע קול דפיקה על השלחן, והחזן החל באמירת קדיש, פשהו מדרג על אמירת תחנון ונפילת אפים. תמה רבי יואל לפשר הדבר, והמתפללים הסבירו לו, שכן הוא מנהג העולם, שבאשר מבקשים לרמז לשליח-הצבור שלא לומר תחנון, מכים על השלחן לסמן. וכששאל מהי הסבה שלא לומר תחנון, נענה כי "היום יום ההולולא של צדיק פלוני". כיון שדעתו של הרבי לא היתה נוחה ממנהג זה שלא לומר תחנון בימי פטירת הצדיקים, ואפילו ביום ז' באדר, יום הולולת משה רבנו, צוה לש"ץ לומר תחנון אף לאחר שכבר אמר קדיש, שכן "אדרבה, הרי תענית צדיקים היום, והוא יום סגלה לומר תחנונים", נאנח ואמר בצחות: "דוע המאמר כי הפסוק 'גם כל חלי וכלימכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת' נדרש על מיתת צדיקים" (שגור לומר שהוא מאמר חז"ל, וכבר אמר הבקי המפרסם רבי ישעיה פיק בלין בעל ההגהות והתקונים על הש"ס, כי גם זה עצמו מכה אשר לא כתובה בתורה, כי באמת אין לדבר מקור. אך מצאו לו מקור בזהר). ואם מכים על השלחן כאשר יש סבה הלכתית שלא לומר תחנון, בגוף כשיש ברית מילה בבית-הכנסת או שמתפלל עמו חתן, הרי זו מכה אשר כתובה בתורה. אולם מכה כזו, להכות על השלחן ביום מיתת צדיקים, הריהי מכה אשר לא כתובה בתורה, כי אין לדבר מקור בהלכה..."

לכם לא אכלתם ויין ושכר לא שיתתם (כט, ה)

מלמד ממחנה היה בתי' הותיק "עץ חיים" ושמו רבי אברהם חזן. תלמיד חכם מפלג היה, ותדיר היה מחדד את התלמידים בשאלות וחידות, כדי לחדד את מחם. בשבוע של פרשת כי-תבוא נכנס אל הכתה, ואמר: "אבקש מכם להוכיח לי מהתורה הקדושה, האם היו בני ישראל מקדשים על היין במדבר בלילי שבתות? ואין רצוני בראיה דחוקה הנתנת לדחיה, אלא בהוכחה מפרשית". החלו התלמידים להתפלפל ביניהם, והמקשרים שבהם הזכירו את דיני הנסכים שעל-גבי המזבח, ואם היו מנסכים יין הרי שהדבר היה מצוי גם במדבר, אולם המלמד טען שאין זה ראיה מספקת. לבסוף, אחרי שהתלמידים הרימו ידיהם ביאוש, הקריא להם רבם רבי אברהם את הפסוק שבסוף פרשה כי-תבוא. בטעמיו ודקדוקיו: "ואולך אתכם ארבעים שנה במדבר, לא-כלו שלמתיכם מעליכם ונעלף לא-כללתה מעל רגלך, לכם לא אכלתם ויין ושכר לא שיתתם, למען תדעו כי אני ה' אלקיכם..."

היה היה

ולא־נתתי מִמֶּנּוּ לְמֹת

מפלאי הדורות היה רבי שלום־מרדכי הכהן שבדרון 'המהרש"ם מברז'ן, שנחשב בדורו כגדול פוסקי גליציה. את תורת החסידות קבל מה'שר שלום' מבבל ורבי מאיר מפרמישלאן, ואחריהם נסע לרבי אברהם מסטרטין. בשנת תרכ"ה הסתלק רבו זה, ובמשך זמן־מה התהלך עצב כשהוא כובש את אבלו בלב וימאן להתנחם. באחד הלילות, בעודו שוכב עלי־צוועו, ראה חזיון מבהיל ומעורר חלחלה. בתלום היה נדמה לו כי שבק חיים לכל־חי, והנה הוא עומד בפני בית־דין של־מעלה, כדי לתת דיווח־שבון על מעשיו בימי חייו. עומד הוא דומם, ושומע לתדרתו ביצד המקטרגים תרים אחר כל גדל של נדנד עברה ודורשים לדונו לחובה, ואלו אחרים מצדדים לזכותו. והנה הוא רואה מלאך אחד אשר מגן עליו בלהט, וטוען: "הרי למד תורה הרבה, ומדוע עליו להסתלק מן־העולם בגיל צעיר?" אך עוד בטרם הספיק לסיים את־דבריו, קפץ לנגדו מלאך־חפלה רע, וצווח בקול מעורר חלחלה: "וכי מה ערך יש לכל תורתו? והרי בהכל פי יכול אני להפיח את כל למוזו ולא ישאר ממנו מאומה". החלו המלאכים להתנצח זה־עם־זה, ואלו הוא עומד ורועד מפחד. לבסוף הוא שומע ביצד דינו נחרץ לרעה, ופסק־הדין יצא מאת דיני מעלה, כי הוא יורש ינהגם. חיש מהר תפס בידו המלאך דומה הממנה על הגיהנם והחל להוליכו, אלא שלפתע נשמע הקול כי עליהם לשוב לפני בית־דין של־מעלה. ורבי שלום־מרדכי ממשיך ורואה בחזיונו, ביצד הוא חוזר ועומד לפני הדינים, אלו שחרצו את־דינו לחובה, אלא שעתה עמד לידם איש בלתי מפר, שעמד וצווח בחזקה: "מדוע הוצאתם פסק־דין מעקל על אברך זה, שהוא מתמיד גדול וכל־ימיו הוא עוסק בתורה וחסידות? וכי שרונים אנו בימי התנאים והאמוראים קדושי־עליון, שעמם היו מדקדקים דקדוקי־עניוה? והרי בדורנו גבר פח הסטרא אחרא, ובקשי נמצאים אנשי־מעלה ויראי־השם. עתה שיש כאן אברך כזה, מדקדקים עמו בכל־קוצו של־יו?!" תובע אני שתקעו את פסק־דינו של האברך, ותחזירו את נשמתו לעולם. שכן שלום שמו, ויהיה שלום בגופו, שלום במקומו, שלום בתורתו". רבי שלום־מרדכי עוד הספיק לשאל את המלאך על זהותו של הסגנור, אולם הלה סרב לגלות את שמו, ונעתר רק לספר לו כי באחד מצדיקי הדור עסקינו, אחד השרוי עדיו בארץ החיים ובא להמליץ טוב בעדו. לאחר הפצרות מרובות, הגבירו המלאך והוא הספיק להציץ בפניו של הצדיק, וייקץ משנתו.

החלום הנוף הבהיל את רוחו, ובבקר מהר לספר לאביו רבי משה הכהן את־הדבר, והוא נחמו כי חלום טוב הוא, שהרי קרעו את פסק־דינו. ימים ספורים לאחר מכן, נפל רבי שלום־מרדכי למשכב ומחלתו האנושה סכנה את־חייו. אל מטת חליו בולט־ששוב הועק אחיו רבי יעקב הכהן בעל "שושנת יעקב" שהתגורר בקולומי, ובשראה את מצבו הקשה ושמע שהרופאים אמרו לו נואש, מהר לרבו רבי יצחק איזיק מזיטשוב ובקש רחמים. אך הביט הצדיק בפתקה, ומיד אמר: "אחיך כבר נפדה ושב לארץ החיים, חליו הוקל ונקרוב יחזר לאיתנו". והוסיף: "הלא שלום שמו, ואם־כן יהא שלום בגופו, שלום בתורתו ושלום במקומו". רבי יעקב רשם בזכרונו את השעה המדויקת בה שמע את הבשורה הטובה מרבי איזיקל, ובששב לביתו נדהם לראות שבדיק באותה שעה פתח אחיו את עיניו ושב לבריאותו. ובשספר לו על בקורו אצל הצדיק מזיטשוב וחזר בפניו על־דבריו, נרעד רבי שלום־מרדכי ובשרו נעשה חדודי־חדודין. הוא הבין כי הוא אשר המליץ טוב בעדו בחיים חיותו, ומיד לאחר שהבריא וירד ממטתו, נסע אליו ונדהם לראות את תאר קדשו, אותו כבר ראה בתלום פשהו עומד לימינו. מאז התקשר אליו בקשר אמין, ותדיר היה רבו מברכו בגשפא זה.

עברו בארבעים שנה, המהרש"ם עבר כבר את גיל השבעים ועדיין כחו במתניו ולא נס לחה. בימים ט"ז וי"ז באלול שנת תרס"ז, התפנסה בגליציה אספה גדולה בה השתתפו קמאתים רבנים חשובים, ובמספר הזה גבאים המקנים על מעות ארץ־ישראל ברחבי גליציה. בראש האספה ישב פוסק הדור המהרש"ם מברז'ן, ובמהלכה חפשו ממלא־מקום לרבי יצחק־ליב סופר, ששמש כנשיא חברת 'מחזיקי הדת' ונשיא ארץ־הקדש' בכוללות גליציה, ונפטר בחדשים קדם לכן, ב"ג בתמוז. מטבע הדברים בקשו הרבנים להכתיר את בנו רבי אברהם־חיים־דוד שריפר למלא את מקום אביו, אולם להצעה זו קמו מתנגדים. באותה תקופה, נשבו רוחות ההשפלה בחזקה בכרם בית ישראל ורבים חללים הפילה, וכיון שהבן היה מילדי הגגריה ואף בגדיו היו כמנהג המדינה ולא כמלבושי החסידים בגליציה, סרבו הללו למנותו לתפקיד החשוב. לימינו של הבן עמד המהרש"ם מבבל, שהכירו מקרוב וידעו את צדקתו ותקומו, אך עיני פלם היו נשואות אל המהרש"ם מברז'ן שהתבקש להכריע את־הכף. בקימים הראשונים התחבט המהרש"ם בדבר ולבו נטה לשלילה, אלא שבאחת האספות לאחר דיון ממשך ומעשי, בקש לנח מעט ונכנס לחדר סמוך בו עמד ארון ספרים גדוש. נגש המהרש"ם להוציא ספר כלשהו מהארון, והנה נתקלו אצבעותיו בשו"ת "חת"ם סופר". בהתרגשות הביט בספר שבגיד, וכמו מתוך חלום צץ חזיון נוסף שראה זמן קצר קדם לכן בתלום, במהלכו שוב ראה את עצמו עומד לפני בית־דין של־מעלה, ואף הפעם בקשו לדון אותו לחובה. אלא שהחת"ם סופר עמד שם וצדד לזכותו, כשהוא אומר: "הניחו לו לפי שעה, כי אני זקוק לו שיפעל למען נבדל". בסערת־נפש שב המהרש"ם אל האספה, והודיע בקול על מניו של רבי אברהם חיים דוד לנשיא ארץ ישראל. את דבר החלום גלה לאחר מכן למקורביו, ויהי לפלא.

מאורות

רבי אליהו לויפאן ז"ע
ליום ההולולא ב' באלול תש"ל

צדיק פלאי ובעל מדות נשגבות, מגדולי בעלי המוסר ומרביץ תורה מפרסם, מתלמידיו של הסבא מקלם ורבי יצחק בלר. סדר יומו היה מושב ושלטתו העצמית היתה לשם דבר. לתלמיד אחד שהקמין בתחנת אוטובוס והפנה את ראשו לראות אם הוא מגיע כבר, אמר שבעקל הוי מפרסם אותו על הסית הראש שלא לצורך.

עמד בראשות ישיבת קלם עוד לפני מלחמת העולם הראשונה ולאחר שנים התמנה לראש ישיבת עץ חיים בלונדון. בשנת תש"י עלה לארץ ישראל ומסר שיחות מוסר נפלאות לשומעי לקחו. לאחר מכן התמנה למנהלה הרוחני של ישיבת זכרון יעקב ובברכתו של החזן א"ש האריך ימים במשרתו והעמיד אלפי תלמידים.

זכה לגלוי אליהו, ומספר שבאשר אשתו חלתה התגלה אליהו אליו והורה לו על עשב מסים, ולאחר שבשלו והשקה את אשתו ממנו, התרפאה בדרך נס. בזמן מלחמה, שהה פעם במקלט עם שכנים וידידים, ובשנודע לו כי במקום מדברים לשון הרע ולא עלה בידו להניאם, החליט לצאת. "הסכנה מלשון הרע גדולה מסכנת המלחמה", אמר ויצא יחד עם בני משפחתו. לא עבר זמן רב, ופצצה קטלנית נפלה על המקלט הראשון וגרמה להרס ואבדות.

נפטר בשיבה טובה בשנת תש"ל ודרשותיו ושיחות המוסר שלו, נלקטו בספר הנודע "לב אליהו" בעריכת תלמידיו.

יוסיף דעת

את כוונת הדברים בוודאי מעשרות "פצתה הקדש מן־הקדש", מפרשים חז"ל למשרש שני, ובזמן שאין בית־המקדש קיים, פסק הרמב"ם שמחללים את הפירות אפילו בפרוטת אחת, "ומשליך אותה פרוטה לים הגדול". ומאידך, בדבריו על פדיון נטעי רבעי בזמן הזה, כותב הרמב"ם: "ואם רצה לפדות, פודה ומשליך הפרוטה לים המלח". מכאן עולה המסקנה, כי כאשר הרמב"ם מזכיר את ים המלח, כוונתו לים התיכון שממיו מלוחים, ואת ים המלח הוא מכנה "ימה של סדום". בהתאם לכך, מתבאר תמיהת היענץ על דברי הרמב"ם שהחילון שבו צובעים את התכלת מצוי בים המלח: "זה אינו, כי ים המלח הוא במזרח ארץ ישראל לדרום, וזו פליאה נשגבה ורבה על אדם הגדול וחכם מובהק הרמב"ם ז"ל שלא ידע זה, וים המלח סתמו הוא הסדומי, אינו מגדל שום בעל חי, ואפילו הדגים הבאים אליו מהירדן עם משיכת הנהר מתים מיד בו מרוב מליחותו, ועליכן נקרא ים המלח בלע"ז מוא"א מארט"א, רוצה לומר ים המוות, ולכן שיבוש גמור זה לרמב"ם". אולם הרמב"ם בעצמו כתב בפירושו למשניות: "ואני עליתי בספינות בים המלח, וכן כתב בחלכות ערכין: "אם היו מעות או כלי מתכות, יטליכן לים הגדול ים המלח". לים המלח היו מוליכים כל דבר שביקשו לכולתו, כגון המפריש מעות לחטאתו ואבדו ואחר־כך נמצאו, או פסלים של עבודה זרה, וכן קדש בזמן הזה ועוד. לפני שנים אחדות, התגלה אוצר עצום של כ־300 אלף מטבעות בחוף ים המלח מתקופת אלכסנדר ינאי החשמונאי, בשלחי בית־המקדש השני. הגילוי התאפשר עקב נסיגתו המתמדת של הים, ונחשבו כמטמון העתיק הגדול ביותר שהתגלה בארץ. כל המטבעות באוצר זהים בצורתם, מצדם האחד נטעו עוגן ספינה וסביבו נכתב המלך אלכסנדר, ובצדו השני מופיע כוכב המוקף בכתר מלכות ובו נכתב בכתב עברי קדום שם של המלך. לפי אחת ההשערות, הושלכו אלפי המטבעות לים המלח בזמן ביהמ"ק כדי לכולתם במלח.

פניני אור החיים

מדברי האור החיים הקדוש על הפרשה

ונתנה ה' עליו וגו' (כח, א) - הנה האדון חלק יעודי הטובה כנגד קיום המצוות, כלי אחד כפי מה שראוי לו. כללות המצוות הם ג' השומים בפסוק אש-שמע תשמע, והם תלמוד תורה, ושמירת לא-תעשה, וקיום מצוות עשה. כנגד תלמוד תורה יעד ברכה ונתנה ה' עליו ובאו עליה בליהבכות האלה והשיגה, ופרוש הכתוב שזה יהיה כנגד שבר אש-שמע וגו' כמה שגמר אומר כי תשמע בקול ה' אלקיך, הרי שיעור זה הוא כנגד שבר תלמוד תורה, והוא גם כן מכון אלו, כי באמצעות התורה ישתנו למעלה מכל-האמות שאינם בני תורה. ואמר עוד ובאו עליה בליהבכות וגו', פרוש, נוסף על יעוד ונתנה ה' עליו, עוד לו ברכות אלו בשכר תורה. ואמרו והשיגה, יתבאר על-דרך אומרים ז"ל כי האדון אלוקי ישראל מדותיו רחמים על הדופק על רחמיו, ומלא ה' משאלותיו להריק עליו טובה כאשר יחפץ, אלא שבהנעת הטוב שהוא למטה ושפטו סנהדרין מעלה אם ראוי, אם אינו ראוי לא יגיעו, לזה אמר והשיגה בברכות שזה הוא עקר ההקטטה שלא יתקעבו בבתי דינים שלמאצא וזהו שלמאצא שכל הברכות האמורות בענין, הם מכונים כנגד שבר תלמוד תורה על-זה הדרך, אומר ברוך אתה בענין וגו', על-דרך אומרים ז"ל דבר זה כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשלים בכתובים, כל העוסק בתלמוד תורה נקסיו מכלאים, ואמרו ברוך פרי בטנה צא ולמד מעבד-אדום הגיתי אשר נכנס אצלו ארון התורה, מה עצמו פרי בטנו בזמן מעט, באומרים ז"ל שאשתו וחי כלותיו ולדו כאחד ששה בָּרָם אָחָד: ואמרו ברוך אתה בבאָה וגו', שתהיה יצאתו מן-העולם בלא חטא. וזה יהיה באמצעות תלמוד תורה שתגן עליו מהחטא:

דברי הימים

ח"י אלול נחשב במסורת חב"ד כ"יום הולדת שני המאורות הגדולים", הבעלי-שם-טוב בשנת נח"ת ובעל התניא בשנת קד"ת. מסופר, כי פעם ישב רבי הלל מפאריטש ואמר: "שמעתי ואמר: מרבי מרדכי משרנובול בשם אביו רבי נחום הגדול, כי הבעש"ט נולד בח"י באלול בגופו, נפשו ורוחו. כי נולד בגשמיים ביום זה בשנת נח"ת, וביום זה בשנת תפ"ד כשהיה בו כ"ו שנים התגלה אליו רבו אחיה השילוני, ואף התגלה ביום זה בשנת תצ"ד כשהיה בו ל"ו שנה. לפי מסורת זו היה הבעש"ט בן ס"ב שנה בפטירתו ביום ראשון של חג השבועות תק"כ, אולם לפי מסורת האדמו"ר הזקן מסאדיגורא נולד בשנת ת"נ והיה אפוא בן ע', אך לדעת אחרים נולד בשנת ת"ס.

ב"ט באלול תקצ"ו שנת בונה 'ירושלים', החלו יהודי ירושלים בראשות רבי שלמה זלמן צורף, בשיקום ה'חורבה', לאחר קבלת 'פירמן' מידי מוחמד עלי שליט מצרים, כדברי בעל "תבואות הארץ": "ביום י"ט אלול התחלנו לפנות האשפה והזבל ויחלו לבנות. ועד ר"ח שבט יום ז' ש"ק פרשת וארא תקצ"ז כבר נגמר בית המדרש, וכבר יכולנו להתפלל בו, ונחנכה ביום ההוא בשמחה גדולה, ברוך מציב גבולות אלמנה... והראש"י הנ"ל טרח עד מאוד בבנינים אלה ולהשיג על המוצא והמביא ולעמוד בפרץ נגד הנלחמים והמעכבים בבניין זה, ויהי ה' עמו לגמור כל הבניינים". השלמת הבניין עוררה את זעמם של ערביי ירושלים, והללו ניסו להתנקש בחייו. בניסיון הראשון ביקש ערבי לירות בו, אך החטיא את המטרה והיורה עצמו נמצא טבוע בבור. לאחר מכן התנפלו עליו כמה ערבים רוצחים והכווהו בחרב, ולאחר כעשרה חודשים נפטר, בדיוק ב"ט באלול תרי"א, היום בו החל בהקמת החורבה, ובדיוק ביום זה בתקע"ט יצא בשליחות ראשונה לחו"ל.

וראו בליעמי הארץ כי שם ה' נקרא עליה

בארון זכוכית ב'מרתף השואה', היתה תלויה גלימה העשויה יריעות של ספרית-תורה, ומדי שנה בשמחת תורה היו עושים בה הקפות משום מעשה שהיה, כפי שספרו ר' שמואל זנויל פהנא: במחנה ההשמדה בוכנולד, ישבו שני סרדייטים והטיבו לכס ביין. משגמנו אחת ושתיים נענה אחד מהם: "אפשר כבר להשתגע מרב שגמום, ואף בהנאה של ההתעללות ביהודים כבר קצה נפשי עד לזרא. חושבני כי מן-הראוי לארגן נשף ראוי לשמו, משהו שיבדר את דעתנו". בן-שיחו היה מפקד המחנה, ולשמע הרעיון קרא: "נשף? בודאי שעלינו לעשות זאת, ועוד תוכחו לראות איזו מסבה מפתיעה יכול אני לארגן". "ובינתיים", המשיך ושאל, "מה חדש במחנה?" והקצין משיב: "אין שום דבר מיוחד. משלוחים לאין סוף של יהודים, עד שדומה כי בפולין יהודים גדלים לרב בכל גנת ירק..." "אה, הנה נזכרתי בדבר מענין. היום תפסנו ספרית-תורה של יהודים, שהיה גנוז מתחת לנשרים באחד הצריפים שבמחנה. חבל מאד, אדוני המפקד, שלא עלה בידך לראות את צערם של היהודים בשעה שמצאנו את ספרית-התורה שלהם ונטלנו אותה בכח". "אמרת ספרית-תורה?" קפץ המפקד, ודרש: "עוד היום אני מבקש לקבל ליד את הספר, ועוד תראה פיצד אני מתפונן לנצלו לשם תפאורה בנשף, למען תדעו כי לא רק שחקן מכשר אני, אלא גם במאי רב-בשרון והמקצאה..."

למחרת בבקר, זמן ליזר החיט, אחד מאסירי המחנה, אל המפקד, והוא מהר להופיע לפניו כשהוא חרד מפני הבאות. "שמע נא יהודי נבזה", צוה אליו המפקד, "אני מוסר לך ספר זה, ובמקדש הנימים הבאים עליך להתקין לי מהיריעות חליפת בגדים לפי מדותי, לרבות פיסים וכפתורים. אני פוטר אותך מכל עבודה אחרת בשבוע הקרוב, ואולם אם העבודה לא תמצא חן בעיני ולא תסכים אותה בזמן הנקוב, אתלה אותך עם עוד עשרים יהודים מצריף בכפר המחנה". אבל ומקדא הגיע ליזר החיט אל רבי שלמה, הזקן והמיוחד שבחבורה, ששמש לכל הנדבאים כמגן וצוה. הלה הקשיב לספור המארג, ואמר מיד: "אין כאן כל ספק, שהרי פקוח נפש דוחה הכל. עליך לשמע בקולו של הרשע ולמלא אחר דבריו". ובשראה שליזר מהפס ורוצה למסר נפשו על קדושי-השם, כדי שלא לחלל את ספרית-התורה, גער בו: "אם אדם רוצה למסר את-נפשו על קדשת שמו ויתברך, הריזה דבר נעלה ומברך מאד, אולם רק גופך בלבד נתון בידך. אך כלפי עשרים היהודים הנוספים, אין לך רשות להביא אותם ליד סכנה". הוא הדיך את החיט התמים לנהג כבוד בספרית-התורה, ולגנוז את שרי היריעות כפי היכלת. כמעט יום שלם עבר על ליזר בלי שהתחיל במלאכתו. הוא לא היה מסגל לטל מספרים ביד ולגזר את ספרית-התורה, ולבסוף נפל רעיון פביר במחו. הוא גלגל את הספר עד פרשת פי-תבוא, וכאשר הגיע לפרשת הקללות, החל במלאכה. את מיטב הקללות הנמרצות תלה בצד הקדמי של המעיל, ואת השאר תלה בשרוולים ועל הפיסים, ובכל מקום הנראה לעין.

הגיע יום הנשף, והמרצחים התפנסו באולם המרוח שבמחנה, כשהם שתויים כחיות טרף. על במת התזמרת, עמדו כמה אסירים יהודים שנאלצו להנגיע בכלי הנגינה אשר בידיהם, ובלם המתנינו לבניסתו של המפקד. בטנם בניסתו, צוה המפקד להזעיק את כל יהודי המחנה ולהעמידם בשורות, במטרה להשפילם ולענוותם. בראשים מרקנים ובעינים משפלות עמדו האסירים, כשלבם שותת דם, אולם חרדתם גברה שבעתים כאשר גלו לפתע את המפקד העומד מולם בשחצנות, בשגופו עטוי בכגד העשוי מיריעות ספרית-תורה. "מהרו וגשו הנה!" קרא בצחוק מרשע, כשהוא דורש מהיהודים להתקרב ולקרא את הכתב שעל-גבי מעילו, אולם אף אחד לא הצליח להגיע רגל. התסכול והפאב היו כה גדולים, עד שהעדיפו להבלע באדמה מאשר לראות כבלע את-הקדש, אולם הראשון היה ליזר החיט שקפץ קדימה. "הבאתי עליכם תרב נקמת נקם-ברית!" קרא בהטעמה ובקול. הרוצחים ההוללים נתנו פיהם בשחוק, אולם האסירים היהודים קלטו מהר מאד את צעדי המבריק של החיט התמים. "ר' שמואל ב'ר יוסף מכבד בפסוק הבא", קרא החיט בנימת חלקת הפסוקים של "אתה הראת בשמחת-תורה, ועד מהרה שמעו פלם את הפסוק הבא, אותו קרא ר' שמואל הישר מעל חזהו של המפקד המרשע: "ושלח ה' בך את-המארה את-המהומה ואת-המגערת..." שחוק קל של הנאה ונקמה, התפשט על-פני האסירים המעונים, אך הם השפילו להסוות את הנאתם במעטה של בכי וזעקה. "ר' שבתאי מכבד בפסוק הבא", קרא החיט, והלה קרא בלהט באזני המפקד הגרמני: "ידבק ה' בך את-הדבר, עד פלתו אתה מעל האדמה..." הבא בתור היה ר' בנימין, שקרא אף הוא בלהט: "יבכה ה' בשחפת ונקדחת ובדלקת ובחרור ובחרב ובשדפון ובגידון, וידפוף עד אבדך..." "ואתה ר' משה נחמן, קרא את הכתוב בחלק העליון של המעיל", קרא החיט, והלה עשה כדבריו: "יבכה ה' בשחין מצרים ובשחרים ובגרב ובחרם, אשר לא-תוכל להרפא..." ואחריו החרה-החיט ר' משלם שקרא אל תוף פניו ההמומים של-המפקד: "יבכה ה' בשחין רע על-הבפרים ועל-השקנים אשר לא-תוכל להרפא, מפך רגלך ועד קדקדך..." וכן הלאה. ימים לא רבים לאחר המארג, שזקף קמעה את קומתם של השבויים הנודפים, בא הקץ למלחמה האוירה וסופם של המרצחים היה כסופם של כל הרשעים שהערו לישואל. יחד עם הנצולים ששרדו ממחנה ההשמדה, נצלו גם היריעות התפוררות שהוכנו למפקד הנאצי, והובאו ארצה. ומדי שנה בשמחת-תורה, היו שרידי הנצולים מקיפים ביריעות אלו את בימת בית-התפילה לזכר הנס. ♦

מטעים

ולקחת מראשית | כלי-פרי הארמה (כ.ו.ב.)
הטעמים הם גרשים מנה, פסק, מנה רביעי. ורמז יש כאן לדברי חז"ל בתוספתא, כי מצוה מרחמבה להביא כל מין ומין בכלי בפני עצמו, ואם הביא בכלי אחד יצא אבל לא יביאם בערבוב, אלא יניח שעורים מלמטה וחטים על-גביהן, וזיתים על-גביהן ותמרים על-גביהן, ויהיה דבר על-פניהן, ותאנים למעלה מרחמבה, ויהיה דבר מפסיק בין כל מין ומין, כגון חוצין ועלים וכיוצא בזה. ולכן מופיע תחלה הטעם גרשים, דהינו להפריד ולגרש כל מין בכלי בפני עצמו, ואם הוא מניחם יחד בכלי אחד, אזי יעשה פסק להצניץ ולחפסיק ביניהם, ורביע הוא לשון רביצה. (ובחי צדק)

והניחו לפני מזבח ה' אלקיך (כ.ו.ד.)
תבת לפני מטעמות בוקר גדול המפסיק, לרמז על החקת הפרות מהמזבח, שהרי נאמר כי כלי-שאר וכלי-דבש לא יתקטירו ממנו אשה לה. (מקרא דאורייתא)

ולחיתו עם-קדש לה' אלקיך (כ.ו.ט.)
תבת ולחיתו חסרה וא", והתבות מטעמות בדרגה תביר, לרמז שבאשר נחסר ממעלת האדם ומדרגתו נשברה ונפחתה, אזי תצטרף מדת הדין למדת הרחמים, ולכן נאמר לה' אלקיך ומדת הרחמים קודמת למדת הדין, ואף באשר דבר שדבור הוא לשון משה, גם אז מרחם עליו הקב"ה. (מכילתא)

מדגש

על הפסוק "באר היטב" מפרש רש"י: "בשבעים לשון". ורמז נאה מצאו המפרשים לדבריו, שתבת היטב עולה ב'חשבון מתנגל' מספר שבעים והתוספות יום-טוב פרט את החשבון כך: "ה' ה'ט", ה'ט"ב, ו'כ"ו שהחשבון אינו אלא 69, הוסיף את "התבת עצמה" לחשבון השבעים. ויש שבאר, כי באמת כתבו רק 69 פעמים, שהרי הפעם הראשונה נכתבה בלשון הקדש, ולכן נאמר תחלה "וכתבת עליהן את-כלי-דברי התורה הזאת בעברך", ולא נאמר שם "באר היטב", דהינו תחלה כתבו בלשון הקדש, ואחר-כך הוסיפו עוד ס"ט לשונות. אולם באמת נאמר בתורה 'היטב' ולא 'היטב' בדבריו, ולכן החשבון הוא כך: ה' ה'ט, ה'ט"ב, ועולה שבעים בדיוק, כפי חשבון ה'שפת חכמים'. והוסיפו עליהם שתבת היטב במספר קטן עולה י"א, וכן שבעים, וכן תורה.

ממלח

רבה של אחת הקהילות באמריקה נפטר עולמו, והקהילה התפנתה לבחור את מפקד מקומה. ורשו 'האזורים' שהגם למנות רב 'מתקדם' מחוגי הרפורמים, אשר קדש וחול משמשים בו בערוביה. כננים של אותם 'דברים' היה 'עיוני-ענוד', דהינו 'ממנה לעניי דת', וכנני זה היה משתף לרבים יהודיים, וגם לכמרים נוצריים להבדיל. לשמע החצעה, נאנח פקח אחד שישב בקהל, ואמר: "גם זו היא אחת מהקלות שבפירות בירבוא, שבה נאמר 'וכתבת בשפת ובקדחת ובדלקת ובחרור'. יודעים אתם מהו הנזירותיון החר'?" חצי רב חצי 'עיוני-ענוד'...

דבי מיכאל דב ויסמנדל מניטרא, היה איש חסד בכל מהותו, ברוחניות ובגשמיות. ספר אחד ממוקדיו, אצלו התגורר במשך תקופה לאחר שנצל מהשוואה האומה, כי פעם אחת הגיע אליו בבקר ובקש ממנו בנדים להחלפה. כששאלו לסבת הדבר, התחמק תחלה ממנו, אך לאחר שהפציר בו מאד ספר לו, כי הלך באזור של בתי המשתאות שבעיר כדי לקבץ נדבות מהעשירים שהיו שם, והנה הוא שומע את אחד השכורים שמתודה באידיש מותו שכורתו על מצבו ברוחניות. נפר היה מדבריו כי לפניו היה ירא שמים, אלא שבצוק העתים נתפס לרוחות זרות, ומשנכנס יין יצא סוד. נסה הרב לתהות על קנקנו, אלא שמרב שכורתו לא הצליח לשוחח עמו, והמתין לו כמה שעות עד ששכורתו פנה ממנו ואז החל לקרבו. ובינתיים, התמלאו בגדיו בכנים מחמת שהותו במקום זה מזנה, ולכן נאלץ להחליפם.

אחד המיחדים בקרוב רחוקים מתוך אהבת ישראל, היה רבי יעקב יצחק בידרמן מלובו-ירושלים, שנפטר בכ"ג פאלול תשמ"א. ימי חייו היו מקשה אחת של תורה ועבודה וגמילות חסדים, ונשא על לוח לבו את משא הדור וקרוב בניו אהוביו של הקב"ה לאביהם שבשמים. בחלק מהחדרת קדשת השבת בקרב אחינו שבשדות, היה נוהג לחלק לכל מבקש שעוני-שבת אותם רכש במקספו, כדי למנע מהם לכבות את המאור בשבת. פעם פנה אליו אחד ממקדיו, וספר על עולה יהודי שמתגורר במעברה, וכיון שאינו מתמצא בהפעלת שעוני-השבת, מבקש הוא שיבואו לביתו כדי להדריכו בדבר. שמח רבי יעקב יצחק לשמע הדבר, והודיע למקדו כי הוא בעצמו רוצה לנסע אל האיש, כדי להצית בלבו את הנקדה החיובית שבו ולהשפיע עליו להנהיג את ביתו בקדשה ובטהרה בדרך ישראל סבא. לאחר נסיעה ארוכה, הגיעו השניים אל מעונו הדל של אותו יהודי. הבית היה מזנח ועלוב, ומראהו של היהודי היה מבחיל ומרתיע. ריח של צחנה עלה בקרבתו מרב הזנחה, עד שהמלכה נמלט החוצה מחסר יכלת לעמד במחצתו. אולם למרבה השתוממותו ראה כיצד הרבי מחבק את האיש בחבה גדולה, מרעיף עליו את אהבתו היוקדת כבן-ישראל קדוש, ומשוחח עמו שעה ארוכה בידידות נפלאה, כשהוא מסביר לו בפרוטרוט כיצד מפעילים את שעוני-השבת ומלמדהו פרק ושנים בהלכות נחוצות וחשובות. המתין המלכה עד שהרבי יצא החוצה, ולא הסתיר את תמיהתו והתפעלותו: "כיצד אפשר לסבל אדם נחות ונבזה כזה?" ורבי יעקב יצחק השיב לו במבט תמה: "מה פרוש אידך? וכי מה חטא ומה פשעו של יהודי זה, שהוא נולד אצל אביו, ולעמיתו אני נולדתי אצל אבי? ואם היה להפך?..."

ומנהג נוסף היה לו לרבי יעקב יצחק, לזפות יהודים רחוקים בהנחת תפלין. פעם עבר בשוק והציע לאחד התגרנים להניח תפלין. הלה היה שרוי אז במרירות ועצב, שכן עסקיו לא עלו יפה ובאותו יום לא בקר בתנאות אפילו קונה אחד ולא הרחיק מאומה. ואת תסכולו שפך על רבי יעקב יצחק, "היום איני מניח תפלין" הכריז, והחל לטען כלפי שמאי על חסר העלאתו, כשהוא לא חוסך מלים נוקבות וקשות, עד אשר צללו אוני השומעים ונחרדו למשמע הדברים. אולם היחיד שלא אבד את שלותו, היה רבי יעקב יצחק, שהמשיך להתחנן באיש ולהפציר בו באמרי-נעם להניח תפלין, עד שלבסוף נחה דעתו של הלה וקם את-המנחה. ביציאתם מהשוק, תמה מלווה על פשר הדבר, ושאל: "כיצד אפשר להמשיך לאהב יהודי כזה, שמדבר דברי פטירה ונאצה כלפי שמאי?" ונענה: "אדרבה, אין לך יהודי מאמין גדול ממנו. שהרי אמר בפה מלא כי מאמין הוא ללא ספק, שקל פרנסתו באה מידיו של הקב"ה, ודוקא משום כך היו לו 'טענות' עליו מדוע היום לא הצליח בעסקיו ולא הרחיק מאומה..."

בבני-ברק התגורר גבאי צדקה נודע בשם רבי משה שוסטר, שנצל מהשוואה בנס, וכבר בשהותו במחנה פליטים בגרמניה, התרוצץ יחד עם ידידו רבי יעקב בידרמן, כדי להשיג בשר ומצרכי מזון חיוניים לנצולים החולים. רבי משה היה חסיד נלהב של רבי מנחם מנדל מליובאוויטש, אליו התקשר בשנת תשי"ח, וכששלח אליו 'דמי מעמד', בקש להשלים מיום תחלת נשיאותו ביד פשט תשי"א. באחד הימים נודע לרבי משה על אחד הרבנים, שהעז לדבר סרה בקדוש ישראל הרבי מליובאוויטש, מפיון שדעתו לא היתה נוחה מפעילותו הנרחבת לקרוב רחוקים וההשפעה עליהם להניח תפלין ולקיים מצוות. רבי משה נחרד לשמע הדברים, ומהר להזהירו כי 'אתה משחק באש' והזפיר לו את דברי המשנה באבות 'והיו זקרי גנחלתם שלא תבונה', אולם דבריו היו לריק. לא עברו ימים מרבים, ולפתע נכנסה רוח שטות בלב בנו יחידו של אותו רב, והוא החליט לפרק מעליו על תורה ומצוות, עד שיירד לשאל תחתיות. לבו של האב כמעט נשבר בקרבו, אולם כל נסיונותיו להשפיע עליו לשוב למוטב עלו בתוהו, והנה אף נתק את הקשרים עם הוריו. יום אחד, עבר הבן באחד מרחובותיה הסואנים של תל-אביב, ובדרפו נתקל באברך מחסידי חב"ד שהציע לעורבים ושבים להניח תפלין. הלה פנה אף אליו, אולם הוא סרב לבקשתו למרות ההפצרות המרובות. לבסוף פנה אליו האברך ואמר: "עשה נא עמדי חסד, שכן בינתיים לא הצלחתי לזכות אפילו יהודי אחד בהנחת תפלין". והבחור נעתר לבקשתו. על-נקלה זהה האברך כי הוא בקי בהנחת תפלין, ונכנס עמו בשיחה, עד ששמע כי בן הוא למשפחה חשוכה, אלא שפרק על תורה ומצוות כדי להנות מתענוגות העולם. כתוצאה מאותה פגישה, הלך הקשר שביניהם והתהדק, ולבסוף הצליח האברך להשיבו לאביו שבשמים ולעשותו פעל-תשובה גמור. שמחתו של האב היתה ללא שעור, וכתשובת המשקל על דבוריו, החליט לנסע אל הרבי ולבקש את-מחילתו. לאחר שגולל את המאורע, אמר לו הרבי: "דע לך, כי באשר בנך יחידך נטה מדרך התורה כאב לך הדבר מאד, באהבת האב את-בנו. ואילו אצל מורי ותלמי (הר"י"צ) היה כל יהודי כבן יחיד!"

'סגורם של ישראל' רבי לוי יצחק ממדיטשוב, היה קורא פסוק זה: 'וה' האמירך היום להיות לו לעם סגלה באשר דבר-לך ולשמוך כל-מצותיו', ואומר: 'יודעים אתם על מי פונת הצווי 'לשמוך כל-מצותיו'? על הקב"ה, שאף הוא חייב במצוות כלפינו, לשלם שכר פעלתנו ולתת לנו בני חיי ומזוני'...